

"درآمدی بر حقوق بین المللی بشر دوستانه"

قسمت دوم

۹- مسئولین و متعهدین در حقوق بین المللی بشر دوستانه

تمامی طرف های درگیری های مسلحانه از جمله دولت ها یا گروه های مسلح غیردولتی سازمان یافته - مشمول قواعد معاهداتی و عرفی حقوق بین المللی بشر دوستانه می باشند. قواعد حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی همواره برای تمامی طرف ها صرف نظر از تصویب معاهدات حقوق بین المللی بشردوستانه توسط آنها، اعمال می شود.

دولت ها و تعهداتشان

صرفاً دولت ها می توانند به عضویت معاهدات بین المللی همچون کنوانسیون های ژنو و پروتکل های الحاقی آن در آیند. از نوامبر ۲۰۱۳ میلادی ۱۹۵ کشور عضو این کنوانسیون ها بوده اند. تصویب جهانی این کنوانسیون ها نشان دهنده اهمیت آنها است. از مارس ۲۰۱۴ میلادی، ۱۷۳ کشور عضو پروتکل اول الحاقی ۱۶۷ کشور عضو پروتکل دوم الحاقی و ۶۶ کشور عضو پروتکل سوم الحاقی بوده اند.

گروه های مسلح سازمان یافته غیردولتی و تعهداتشان

این گروه ها منوط به آن که کشور متبوع آنها یکی از اعضای معاهدات مربوطه باشد به موجب ماده سوم مشترک و پروتکل دوم الحاقی در صورت رسیدن به آستانه مورد نظر، به عنوان طرف های درگیری های غیربین المللی متعهد خواهند بود در هر صورت این گروه ها همچنین مشمول قواعد حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی در خصوص درگیری های مسلحانه غیر بین المللی هستند.

نهضت های ملی آزادی خواه

جنبش های آزادی خواه و نهضت های ملی که علیه سلطه استعمار و اشغال بیگانه و رژیم های نژادپرست، برای اعمال حق خود درمورد تعیین سرنوشت خویش و مردمانی که نماینده ی آنها هستند، نبرد می کنند، می توانند از طریق اعلامیه یک جانبه خطاب به نهاد مسئول شورای فدرال سوییس (رجوع به بند ۴ ماده ۱ و بند ۳ ماده ۹۶ پروتکل اول الحاقی) مشمول کنوانسیون ژنو و پروتکل اول الحاقی حقوق بین المللی بشر دوستانه ناظر بر درگیری های مسلحانه بین المللی شوند.

آیا حقوق بین المللی بشر دوستانه در خصوص عملیات صلح، سازمان ملل متحد یا اجرا شده تحت نظارت آن مصداق دارد؟
ماهیت چند بعدی عملیات صلح و محیط های دشوار و خشونت آمیز محل فعالیت پرسنل مربوطه احتمال توسل به زور را توسط نیروهای چند ملیتی شرکت کننده در آن افزایش می دهد. سوال در خصوص معیار قابل اجرا بودن یا اعمال حقوق بین المللی بشر دوستانه بسیار مناسب است.

مسئله اعمال پذیری و قابل اجرا بودن حقوق بین المللی بشر دوستانه برای نیروهای چند ملیتی از دیر باز کمتر مورد توجه واقع شده است. اغلب اوقات باور عمومی بر این بوده است که نیروهای سازمان ملل نمی توانند یک طرف درگیری های مسلحانه بوده و بر این اساس مشمول حقوق بین المللی بشردوستانه نمی شوند. همچنین تاکید شده که نیروهای چند ملیتی که برچسب مشروعیت بین المللی را بر خود دارند می بایست بی غرض، هدفمند و بی طرف تلقی شوند. چرا که تنها منافع ایشان در درگیری های مسلحانه، بازگرداندن و حفظ صلح و امنیت بین المللی است.

البته این نگرش به موضوع، تمایز میان *jus ad bellum* و *jus in bello* را مدنظر قرار نمی دهد. همچون هر شخص و نهاد دیگری قابلیت اجرای حقوق بین المللی بشر دوستانه برای نیروهای چند ملیتی باید صرفاً براساس حقایق تعیین گردد و از ماموریت بین المللی تفویض شده به آنها توسط شورای امنیت و سمت های اختصاص یافته به طرف های مخالف احتمالی آنها به دور باشد.
حقوق بین المللی بشر دوستانه تنها در صورتی در مورد نیروهای چند ملیتی مصداق دارد که آنها یکی از طرف های درگیری مسلحانه اعم از بین المللی یا غیر بین المللی باشند. در صورت نبرد نیروهای چند ملیتی علیه نیروهای مسلح دولتی مرجع چارچوب حقوقی، حقوق بین المللی بشر دوستانه ناظر بر درگیری های مسلحانه بین المللی خواهد بود. در صورت مقابله این نیروها با یک یا چند گروه مسلح سازمان یافته غیردولتی مرجع چارچوب حقوقی، حقوق بین المللی بشر دوستانه ناظر بر درگیری های مسلحانه غیر بین المللی خواهد بود.

اجرای صلح و عملیات حفظ صلح

عملیات حفظ صلح، اغلب اوقات به دو دسته **حفظ صلح** و **اجرای صلح** تقسیم بندی می شود.

- هدف از عملیات حفظ صلح حصول اطمینان از احترام به آتش بس و خطوط مرزی علامت گذاری شده و انعقاد توافق نامه های مربوط به عقب نشینی نیروها است. طی چند سال گذشته حدود و شمول عملیات حفظ صلح گسترش یافته و شامل سایر امور اعم از نظارت بر انتخابات، ارسال کمک های بشردوستانه و کمک های امدادی در فرآیندهای آشتی ملی است. اعضای نیروهای حافظ صلح صرفاً به منظور دفاع از خود، حق استفاده از زور را دارند و عملیاتی از این دست با رضایت طرف های مربوطه انجام می شود.

- عملیات اجرای صلح که تحت فصل ۷ منشور سازمان ملل متحد است، توسط نیروهای سازمان ملل متحد یا دولت ها، گروه هایی از دولت ها یا سازمان های منطقه ای یا دعوت از کشور مربوطه یا با مجوز شورای امنیت سازمان ملل متحد انجام می پذیرد. این

نیروها مأموریت جنگی داشته و از حق استفاده از تمهیدات نظامی برای ایفای مأموریت خود برخوردارند، رضایت طرف های درگیر الزامی نیست.

تمایز و تفکیک میان این دو نوع عملیات طی سالیان اخیر سخت تر شده است، چرا که عملیات صلح اغلب وظایف معمول حفظ صلح و اجرای صلح را توأمأ شامل می شود. در نتیجه از اصطلاحات عمومی تر "عملیات حمایت از صلح" و "عملیات صلح" در حال حاضر بیشتر استفاده می شود.

ماهیت مأموریت عملیات صلح و وظیفه محوله اعم از حفظ صلح یا اجرای صلح هیچ ارتباطی با کاربرد، اعمال و اجرای حقوق بین المللی بشر دوستانه که براساس حقایق و وجود معیارهای درگیری های مسلحانه ناشی از مقررات مربوط به حقوق بین المللی بشر دوستانه و به ویژه مواد دوم و سوم مشترک تعیین می شوند، ندارد.

الزام و تضمین احترام به حقوق بین المللی بشردوستانه

تنها طرفین یک درگیری مسلحانه نیستند که طبق حقوق بین المللی بشردوستانه تعهداتی دارند، بلکه تمامی دولت ها و جوامع بین المللی باید حقوق بین المللی بشردوستانه را به عنوان یک کل محترم شمرده و احترام به آن را تضمین نمایند. عبارت فوق را می توان در ماده اول مشترک مشاهده نمود: «طرفین معظم متعاقد، ملزم به احترام و تضمین احترام برای کنوانسیون جاری در تمامی شرایط می باشند.» (رجوع به بند ۱ ماده ۱ پروتکل اول الحاقی).

-الزام طرف های درگیری به احترام و تضمین احترام در خصوص حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی نیز پابرجاست (رجوع به قانون ۱۳۹ مطالعه کمیته بین المللی صلیب سرخ در زمینه حقوق بین المللی بشر دوستانه عرفی).

- منظور از «احترام آن است که طرف های معاهدات حقوق بین المللی بشر دوستانه باید نسبت به اعمال معاهدات مزبور با حسن نیت اقدام کنند. منظور از «تضمین احترام آن است که دولت های عضو حقوق بین المللی بشردوستانه اعم از درگیر در مخاصمه یا غیر درگیر در آن و جامعه بین المللی به طور کلی باید تمامی تمهیدات مقتضی به منظور تضمین احترام به قواعد را توسط تمامی طرف ها و به خصوص طرف های درگیری اتخاذ نمایند.

مسئولیت آگاهی بخشی در زمینه کنوانسیون های ژنو و پروتکل های الحاقی

دولت ها الزام حقوقی به اطلاع رسانی در زمینه کنوانسیون ها و پروتکل های الحاقی آنها دارند. دولت های معظم طرف قرارداد در زمان صلح یا جنگ متعهد می شوند تا حداقل امکان در کشورهای متبوع خود نسبت به انتشار متن این کنوانسیون به صورت گسترده و بالاخص لحاظ نمودن مطالعات مربوطه در برنامه های نظامی خود و حسب امکان دستورالعمل های مدنی می باشند، به گونه ای که امکان آگاهی از اصول مذکور برای کل جامعه و به خصوص نیروهای مسلح درگیر، پرسنل پزشکی و مبلغین مذهبی فراهم شود. مواد ۴۷ و ۴۸ به ترتیب کنوانسیون های اول و دوم ژنو همچنین مواد ۱۲۷ و ۱۴۴ کنوانسیون های سوم و چهارم ژنو «دولت های معظم طرف قرارداد در زمان صلح یا جنگ حتی الامکان متعهد به انتشار متن این کنوانسیون و پروتکل های الحاقی در دولت های متبوع خود و بالاخص لحاظ نمودن مطالعات مربوطه در برنامه های نظامی خود و تشویق مطالعه توسط غیر نظامیان می باشند به گونه ای که امکان آگاهی از اصول فوق برای کل جامعه و به خصوص نیروهای مسلح و غیر نظامیان فراهم شود.» ماده ۸۳ پروتکل اول الحاقی حتی الامکان می بایست اطلاع رسانی شود (ماده ۱۹ پروتکل دوم الحاقی)

۱۰- تفاوت های حقوق بین المللی بشر دوستانه و حقوق بشر

حقوق بشر بین الملل چیست؟

حقوق بشر، مجموعه ای از قواعد بین المللی که برپایه معاهدات یا عرف وضع شده است که بر این اساس افراد و گروه ها می توانند از برخی حقوق برخوردار شده یا مدعی آنها شوند که مورد حمایت و احترام دولت های متبوع خود هستند. مجموعه استانداردهای حقوق بین المللی بشر نیز مشتمل بر اصول، دستورالعمل ها و رهنمودهای غیر مبتنی بر معاهدات است یعنی از طریق معاهدات منعقد نشده است (قانون نرم).

قانون نرم

حقوق بین الملل بشردوستانه نیز تحت تأثیر به اصطلاح «قانون نرم» قرار دارد. نمونه هایی از حقوق نرم عبارتند از نظرات مشورتی دادگاه های بین المللی (مگر اینکه یک معاهده آن نظرات را به نحو دیگری الزام آور کند)، قطعنامه های مجمع عمومی سازمان ملل متحد، اعلامیه های رسمی، بیانیه ها و دستورالعمل های اتخاذ شده توسط سازمان های بین المللی. این اسناد غیر الزام آور دارای همان قدرت معاهدات یا عرف بین المللی نیستند. با این حال، قانون نرم می تواند بر دولت ها تأثیر بگذارد تا قوانین داخلی مربوط به اجرای IHL را تقویت کنند و می تواند برای تفسیر تعهدات بکار گرفته شود. همچنین حقوق نرم در توسعه حقوق عرفی نقش مهمی دارد. نمونه هایی از اسناد حقوقی نرم مربوط به حقوق بین الملل حقوق بشر شامل تصویب قطعنامه های ۱۳۲۵ و ۱۸۲۰ شورای امنیت سازمان ملل متحد با تمرکز بر زنان و صلح و امنیت و حفاظت از زنان در برابر خشونت مبتنی بر جنسیت و تأکید بر تقابل قربانی سازی زنان از یک سو و توانمندسازی زنان از سوی دیگر است.

معاهدات اصلی منشور مزبور در ذیل آورده شده است.

الف - اسناد جهانی

- کنوانسیون پیشگیری و مجازات جنایت نسل کشی (۱۹۴۸)
- کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض نژادی (۱۹۶۵)
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۹۶۶)
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی (۱۹۶۶)
- کنوانسیون رفع تمامی انواع تبعیض علیه زنان (۱۹۷۹)
- کنوانسیون ضد شکنجه و سایر رفتارها یا مجازات های ظالمانه غیرانسانی یا اهانت آمیز (۱۹۸۴)

- کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹)
- کنوانسیون بین المللی حمایت از حقوق تمامی کارگران مهاجر و خانواده ایشان (۱۹۹۹)
- کنوانسیون بین المللی حمایت از افراد در برابر ناپدید شدن و مفقودی اجباری (۲۰۰۶)
- کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت (۲۰۰۶)

ب - اسناد منطقه ای

- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر (۱۹۵۰)
- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹)
- منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم (۱۹۸۱)

معاهدات یاد شده تحت نظارت نهادهای حقوق بشری اعم از کمیته حقوق بشر برای میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و دادگاه اروپایی حقوق بشر برای کنوانسیون اروپایی حقوق بشر قرار دارد.

در حالی که حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر به شیوه های مجزایی توسعه یافته اند، اما برخی از معاهدات حقوق بشری مشتمل بر مقررات ناشی از حقوق بین المللی بشر دوستانه می باشند. به عنوان نمونه کنوانسیون حقوق کودک و پروتکل اختیاری آن در زمینه مشارکت و دخالت کودکان در درگیری های مسلحانه و کنوانسیون مفقودی اجباری.

حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر بین الملل نهادهای مکمل حقوق بین الملل هستند که هر کدام سهمی در راستای تحقق هدف مربوطه در اختیار دارند. علیرغم برخی تفاوت ها هر دو در راستای حمایت از جان، سلامت، حیثیت و کرامت انسانی افراد تلاش می کنند، به همین دلیل با وجود تفاوت های شکلی قابل ملاحظه اساس و ماهیت برخی از قواعد این دو مشابه است. به عنوان مثال هر دو شکنجه با رفتار ظالمانه را ممنوع کرده اند، برای افراد مشمول فرآیند رسیدگی کیفری برخورداری از حقوق اولیه و منع تبعیض را مقرر می دارد، همچنین شامل مقرراتی برای حمایت از زنان و کودکان و جنبه های حق برخورداری از غذا و سلامت است. البته تفاوت های مهمی نیز میان این دو وجود دارد که عبارتند از منشاء حدود و شمول کاربرد، نهادهای اجرایی و غیره است.

ریشه ها

حقوق بین المللی بشر دوستانه که ریشه در دوران باستان دارد در نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی تحت تأثیر هانری دونان مؤسس و پدر کمیته بین المللی صلیب سرخ تاسیس گردید. حقوق بشر پیشینه ای کمتر دارد و از برخی بیانیه های حقوق بشری ملی تحت تأثیر ایده های روشنگرانه (همانند بیانیه استقلال آمریکا در سال ۱۷۷۶ و بیانیه حقوق بشر و شهروند فرانسه در سال ۱۷۸۹) نشأت می گیرد. صرفاً پس از جنگ جهانی دوم بود که حقوق بشر تحت نظارت سازمان ملل متحد به عنوان شاخه ای از حقوق بین الملل ظهور نمود. اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۹۴۸ میلادی نخستین بار حقوق بشر را در سطح بین المللی و طی یک قطعنامه غیر الزام آور مجمع عمومی (سازمان ملل متحد) مصوب نمود، صرفاً در سال ۱۹۶۶ بود که بیانیه یادشده به معاهدات جهانی حقوق بشر اعم از موارد ذیل منتج گردید میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی که هر دو در سال ۱۹۶۶ مصوب گردید.

حدود و شمول ، محدوده کاربرد

در حالی که حقوق بین المللی بشردوستانه منحصرأ در زمینه درگیری های مسلحانه کاربرد دارد. حقوق بشر اساساً همواره و در هر زمانی چه در زمان صلح و درگیری های مسلحانه (جنگ) مصداق دارد. البته برخلاف بشردوستانه برخی از معاهدات حقوق بشری به

دولت‌ها امکان معافیت از برخی از الزامات خاص را طی وضعیت‌های اضطراری عمومی که حیات ملت را به خطر بیندازد، می‌دهند. البته این امر استثنائات می‌بایست ضروری و متناسب با بحران مربوطه باشد، نباید به صورت تبعیض آمیز اعمال شود و با سایر قواعد حقوق بین‌الملل اعم از قواعد و قوانین بشردوستانه در تعارض باشد. برخی از قواعد حقوق بشر هرگز قابل استنکاف نمی‌باشند. از جمله حق حیات، ممنوعیت شکنجه یا اقدامات یا مجازات‌های ظالمانه غیر انسانی یا تحقیرآمیز، ممنوعیت برده‌داری، بیگاری و ممنوعیت علیه حقوق جنایی و جزایی عطف به ماسبق.

حدود و شمول جغرافیایی

یکی دیگر از تفاوت‌های مهم میان حقوق بین‌المللی بشردوستانه و حقوق بشر حوزه فرامرزی آن است. حقوق بین‌المللی بشردوستانه حاکم بر درگیری‌های مسلحانه بوده و مسئله فرامرزی تأثیری بر آن ندارد، چرا که هدف از آن تنظیم مقررات ناظر بر اقدامات یک یا چند کشور درگیر در درگیری‌های مسلحانه در قلمروی دیگری است، همین استدلال در خصوص درگیری‌های مسلحانه غیر بین‌المللی با یک عنصر فرامرزی مصداق دارد، طرف‌های این دسته از درگیری‌ها در صورت فرامرزی شدن درگیری از الزامات حقوق بین‌المللی بشردوستانه خود معاف و مبری نمی‌شوند؛ با این وجود میزان دقیق کاربرد آن مشخص نیست. علیرغم دیدگاه‌های برخی مخالفین برجسته عموماً این دیدگاه وجود دارد که حقوق بشر دارای کاربرد فرامرزی اعم از تأثیر بر تصمیمات محاکم منطقه‌ای و بین‌المللی است. نهادهای حقوق بشری عموماً کاربرد فرامرزی حقوق بشر را در صورت اعمال کنترل یک کشور بر یک قلمروی (مثلاً اشغال) یا شخص (مثلاً بازداشت) تأیید می‌کنند. با این همه پرونده حقوق بشر در زمینه کاربرد فرامرزی (فرا سرزمینی) هنجارهای حاکم بر توسل به زور حل و فصل نشده باقی مانده است.

حدود و شمول کاربردهای شخصی

هدف از حقوق بین‌المللی بشردوستانه حمایت از اشخاصی است که دیگر مستقیم در مخاصمات شرکت ندارند. این قانون از غیر نظامیان و نظامیان خارج از صحنه نبرد همانند زخمی‌ها، بیماران و کشتی شکستگان یا اسرا حمایت می‌کند. حقوق بشر که عمدتاً برای زمان صلح تدوین شده است برخلاف حقوق بین‌المللی بشر دوستانه، برای تمامی افراد حاضر در قلمرو یک کشور (صلاحیت قضایی یک دولت) اعمال می‌شود. این حقوق تمایزی میان نظامیان و غیر نظامیان قائل نشده و اشخاص تحت حمایت را طبقه‌بندی نمی‌کند.

طرف‌های مسئول در حقوق بین‌المللی بشر دوستانه و حقوق بشر

حقوق بین‌المللی بشردوستانه تمامی طرف‌های درگیری‌های مسلحانه را مقید کرده و براین اساس نوعی حقوق و تعهدات برابر را میان طرف دولتی و غیردولتی به منظور حفظ منافع تمام افرادی که متأثر از نحوه عملکرد آنها هستند (یک رابطه لزوماً افقی) ایجاد می‌کند. حقوق بشر صریحاً حاکم بر روابط میان دولت و اشخاص حاضر در قلمرو و یا مشمول صلاحیت آن دولت (رابطه اساساً عمودی) است که در اجرای کلی آن متضمن تعهدات دولت‌ها در قبال افراد می‌باشد. براین اساس، حقوق بشر صرفاً دولت‌ها را متعهد می‌نماید، چرا که معاهدات حقوق بشری و سایر منابع استاندارد آن الزامات قانونی برای گروه‌های مسلح غیردولتی ایجاد نمی‌کند. دلیل این امر آن است که اکثر این دسته از گروه‌ها امکان تبعیت از تمامی الزامات حقوق بشری را ندارند زیرا برخلاف دولت‌ها نمی‌توانند وظایف و حدود متعهد شده در حقوق بشر را اجرایی نمایند، استثنای این امر گروه‌های مسلح غیردولتی هستند که معمولاً به موجب کنترل پایدار قلمرو، این توانایی را دارند که مانند مقامات دولتی عمل نمایند و بر این اساس ممکن است مسئولیت‌های حقوق بشری آنها عملاً به رسمیت شناخته شود.

حدود و شمول، دامنه کاربرد ماهوی

حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر دارای قواعد ماهوی مشترکی (همانند ممنوعیت شکنجه) هستند، اما از سویی آنها حاوی مقررات متفاوتی نیز هستند. حقوق بین المللی بشردوستانه در موارد بسیاری، به موضوعات خارج از شمول حقوق بشر می پردازد، اعم از وضعیت مبارزان (نظامیان) و اسیران جنگی، حمایت از نشان صلیب سرخ و هلال احمر و قاعده مندی بکارگیری انواع خاصی از سلاح. بر همین اساس حقوق بشر نیز برخی از ابعاد زندگی و حیات می پردازد که در حقوق بین المللی بشر دوستانه توجهی به آنها نمی شود؛ اعم از آزادی مطبوعات، حق تجمع، حق رأی، اعتصاب و علاوه بر این برخی از حوزه ها مشمول هر دو قانون حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بین الملل بشر هستند که گاهی به صورت متفاوت و در بعضی موارد مغایر با هم انجام می شود. این موضوع بخصوص در زمینه استفاده از زور و بازداشت مصداق دارد.

در خصوص توسل به زور، قواعد حقوق بین المللی بشردوستانه در درگیری ها و مخاصمات تصریح می دارد که توسط به زور ماهیت جنگ است. این امر بدین دلیل است که هدف نهایی عملیات نظامی غلبه بر نیروی مسلح نظامی دشمن است، براین اساس طرف های درگیری مسلحانه از حق حمله به اهداف نظامی یکدیگر اعم از پرسنل دشمن برخوردار بوده یا حداقل قانوناً از این امر منع نشده اند. طبق حدود و شمول کاربرد ماهوی حقوق بین المللی بشردوستانه، صرف نظر از ممنوعیت اعمال خشونت علیه غیر نظامیان و اموال غیر نظامیان توسط کشور یا طرف غیردولتی در درگیری مسلحانه، باید تمهیدات پیشگیرانه ای برای به حداقل رساندن تلفات غیرنظامیان اتخاذ شود. حقوق بشر افراد را در برابر سو استفاده دولت ها حمایت می کند، نحوه استفاده از زور در اجرای قانون نه خصومت بین طرفین درگیری. اجرای قانون براساس رویکرد حبس بهتر از کشتن است؛ استفاده از زور می بایست آخرین مستمسک حفظ جان و زمانی انجام شود که سایر ابزار مربوطه فاقد کارایی بوده یا امکان حصول نتیجه مطلوب از آنها نباشد. ضمناً این امر باید اکیداً به تناسب هدف قانونی مدنظر (مثلاً جلوگیری از جنایت، کمک در زمینه دستگیری قانونی مجرمین یا متهمین و حفظ نظم و امنیت عمومی) انجام شود.

در خصوص بازداشت در حالی که هم در حقوق بین المللی بشردوستانه و هم در حقوق بشر، قواعدی را در زمینه رفتار انسانی با بازداشت شدگان، شرایط بازداشت و حق دادرسی و محاکمه منصفانه و عادلانه مقرر می نمایند، اما در زمینه تمهیدات تأمینی رویه آنها یعنی بازداشت و حبس غیرجنایی (غیرکیفری) افراد، براساس جدی بودن تهدیدی که فعالیت های فرد برای امنیت مراجع حبس کننده ایجاد می کند، متفاوت است. عموماً بازداشت طی درگیری های مسلحانه امری متداول و معمول بوده و براساس حقوق بین المللی بشردوستانه، بررسی قضایی قانونی بودن بازداشت طبق حقوق بین المللی بشر دوستانه نیاز نیست و خارج از درگیری های مسلحانه حبس و بازداشت غیرکیفری (اداری) طبق حقوق بین المللی بشر دوستانه بسیار نامعمول است. در اکثر قریب به اتفاق موارد افراد به دلیل مظنون بودن در زمینه ارتکاب جرم، بازداشت می شوند میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی متضمن حق آزادی افراد بوده و مقرر می دارد تمامی محبوسین صرف نظر از دلیل آن، از حق بازبینی قضایی، قانونی بودن بازداشت خود برخوردارند. این حوزه از حقوق بشر مبتنی بر این فرض است که دادگاه ها فعال بوده و نظام قضایی از امکان پذیرش تمامی بازداشتی ها در هر زمان بدون توجه به تعداد آنها برخوردار باشد، مشاوره حقوقی و قضایی در دسترس باشد، مجریان قانون از امکان لازم برای ایفای وظایف خود برخوردار باشند و شرایط طی درگیری های مسلحانه بسیار متفاوت است که در مقررات حقوق بین الملل بشر دوستانه منعکس شده است.

تداخل قواعد حاکم حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر بر استفاده از زور و تمهیدات رویه ای برای بازداشت، می بایست حداقل در درگیری های مسلحانه بین المللی از طریق رجوع به مقررات تخصصی یا آن دسته از مقررات حقوق بین المللی بشر دوستانه که به صورت ویژه برای برخورد با این دو حوزه طراحی شده اند، حل و فصل شود.

تأثیر متقابل حقوق بین المللی بشر دوستانه و حقوق بشر

تأثیر متقابل حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر به ویژه به دلیل آثار و تبعات ناشی از هدایت عملیات نظامی همچنان مورد توجه بسیاری از مباحث حقوقی است. در نخستین بیانیه کاربرد حقوق بشر در شرایط مسلحانه یعنی نظریه مشورتی ۱۹۹۶ در زمینه قانون بودن تهدید یا استفاده از سلاح های هسته ای، دیوان بین المللی دادگستری ملاحظه نمود که حمایت ناشی از میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی در زمان جنگ متوقف نشده و اساساً حق حیات فرد نباید به صورت خودسرانه طی مخاصمات سلب شود، و در زمان جنگ اعمال می شود. دیوان اضافه نمود که منظور از محروم سازی خودسرانه از حیات می بایست براساس کاربرد قواعد ویژه یعنی قانون موضوعه درگیری های مسلحانه که ناظر بر مخاصمات طراحی شده است، معین گردد.

این بیانیه عموماً به منزله حل و فصل معضل تداخل حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر بوده و به دلیل اعمال مداوم، حقوق بشر از ماهیتی عمومی برخوردار است در حالی که حقوق بین المللی بشردوستانه که کاربرد آن با بروز درگیری مسلحانه آغاز می شود، ماهیت ویژه دارد. به عبارت دیگر در صورت تعارض حقوق بشر و حقوق بین المللی بشردوستانه دومی ارجحیت دارد زیرا به صورت ویژه برای برخورد با درگیری های مسلحانه در نظر گرفته شده است.

در حالی که معنی و حتی ماهیت تخصصی کاربرد دکترین زیر سوال رفته و مورد تردید است، اما نوعی اجماع کلی در زمینه انکار ناپذیری آن برای تعیین تأثیر متقابل حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر وجود دارد. با این همه به طور کلی این دو شاخه حقوق بین الملل مکمل هم هستند و این مکمل بودن نمی تواند برخی مسائل حقوقی پیچیده حقوقی که گاهی اوقات اتفاق می افتد را حل کند. در برخی موارد قواعد حقوق بین المللی بشردوستانه و حقوق بشر ممکن است نتایج مغایری در صورت کاربرد برای یک مورد مشابه ایجاد کنند، زیرا منعکس کننده تفاوت شرایط ناظر بر تهیه و تنظیم خود می باشند.

۱۱- دیدگاه حقوق بین المللی بشر دوستانه در خصوص محرومیت از آزادی

حقوق بین المللی بشردوستانه از افرادی که دیگر مستقیماً در مخاصمات شرکت ندارند، حمایت می کند. در کنار حفاظت و حمایت عمومی اعمال شده برای اشخاص خارج از صحنه نبرد، حقوق بین المللی بشردوستانه حمایت ویژه ای را برای افراد محروم از آزادی فراهم می نماید. این مقررات براساس نوع درگیری مسلحانه مورد بحث و وضعیت فرد بازداشت شده متفاوت است.

اسرای جنگی در درگیری های مسلحانه بین المللی

اسرا عبارتند از نظامیانی (مبارزانی) که دستگیر شده اند. حبس آنها نه مجازات که وسیله ای برای بازداشتن آنها از شرکت مجدد در درگیری ها است. آنها باید پس از توقف مخاصمات فعال، بدون فوت وقت آزاد شده و به میهن خود باز گردند. نیروی بازداشت کننده می تواند اسرا را به دلیل ارتکاب جنایات جنگی احتمالی و سایر موارد نقض حقوق بین الملل بشردوستانه تحت پیگیری و بازداشت قرار دهد، لیکن صرف شرکت مستقیم ایشان در مخاصمات این امکان وجود ندارد.

در تمامی شرایط، باید با اسیران جنگی، رفتاری انسانی داشت. حقوق بین المللی بشردوستانه از اسرا در برابر تمامی اقدامات خشونت آمیز و همچنین ترس، تبعیض، توهین، تحقیر و کنجکاوی عمومی حمایت می کند، جان، کرامت، حقوق شخصی و دیدگاه های سیاسی مذهبی و ... ایشان باید محترم شمرده شود. همچنین حقوق بین المللی بشردوستانه حداقل شرایط لازم برای بازداشت را به تفصیل تعیین می نماید که مسائلی از جمله محل اقامت و اسکان، خوراک، پوشاک، مراقبت های بهداشتی، درمانی و پزشکی را شامل می شود. علاوه بر این اسرا از حق تبادل خبر با خانواده خود برخوردار می باشند.

غیر نظامیان بازداشت شده در درگیری های مسلحانه بین المللی

طرف یک درگیری می تواند افراد غیر نظامی را به دلایل امنیتی محبوس و تحت بازداشت قرار دهد. بازداشت از این طریق نوعی تمهید امنیتی است و به عنوان یک مجازات قابل استفاده نمی باشد. این بدان معنی است که فرد بازداشت شده باید به محض رفع دلایل بازداشت، آزاد شود.

در خصوص رویه تمهیدات، زندانیان غیرنظامی باید از دلایل بازداشت خود آگاهی داشته و در اسرع وقت از طریق دادگاه یا هیأت اداری مربوطه از رأی مورد نظر مطلع شوند و در صورت نهایی شدن رای، از امکان بازبینی رأی م صادر شده حداقل سالی دو بار برخوردار گردند.

شرایط رفتار و بازداشت غیرنظامیان با اسرای جنگی مشابه است. زندانیان غیرنظامی در تمامی شرایط مشمول رفتار انسانی می باشند. حقوق بین المللی بشردوستانه از آنها در برابر تمامی اقدامات خشونت آمیز و همچنین ترس، تبعیض، توهین، تحقیر و کنجکاوی عمومی حمایت می کند، جان، کرامت، حقوق شخصی و دیدگاه ها و اعتقادات سیاسی مذهبی و ... ایشان می بایست محترم شمرده شود. حقوق بین المللی بشردوستانه حداقل شرایط لازم برای بازداشت را تعیین می نماید که شامل محل اسکان و اقامت، خوراک، پوشاک، مراقبت های بهداشتی و سلامتی است. علاوه بر این، زندانیان غیرنظامی از حق مبادله اخبار با خانواده خود برخوردار می باشند.

افراد محروم از آزادی در درگیری های مسلحانه غیر بین المللی

ماده سوم مشترک مقرر می نماید که با افراد بازداشت شده در درگیری های مسلحانه غیربین المللی در هر شرایطی می بایست رفتاری انسانی و به دور از تبعیض داشت. از سویی همین ماده، امکان محاکمه و دادرسی عادلانه را براساس تمامی تضامین قضایی ضروری و مقرر می کند. ماده سوم مشترک با مواد ۴، ۵ و ۶ پروتکل دوم الحاقی تکمیل می شود که این مقررات بدین شرح است.

(۱) تضامین اساسی (مثلاً ممنوعیت خشونت علیه زندگی، سلامت و رفاه جسمی و روانی افراد)؛

(۲) حمایت و حفاظت ویژه از افرادی که آزادی آنها محدود شده باشند، خواه در زندان یا به دلیل شرکت در درگیری مسلحانه بازداشت شده باشند. (به عنوان مثال: زنان در مکان های مجزا از مردان نگه داشته شوند، همچنین زنان تحت مراقبت زنان باشند نه مردان)؛

(۳) حمایت و حفاظت از افراد مشمول تعقیب قانونی و مجازات برای ارتکات جرایم جنایی در درگیری های مسلحانه.

شایان ذکر است مقررات یاد شده همانند ماده سوم مشترک به یک اندازه برای دولت ها و گروه های مسلح سازمان یافته غیردولتی الزام آور است. همچنین پروتکل دوم الحاقی همانند ماده سوم مشترک وضعیت ویژه ای را برای اعضای نیروهای مسلح یا گروه های مسلح گرفتار و بازداشت شده در دست دشمن که در درگیری های مسلحانه غیربین المللی به عنوان اسیر جنگی تعریف نشده اند، مقرر می نماید. به همین دلیل مقررات ناظر بر حداقل تضامین مربوط برای بازداشت شدگان و محبوسین از اهمیت به سزایی برخوردار است.

حمایت ارائه شده به بازداشت شدگان و افراد محبوس در درگیری های مسلحانه غیر بین المللی از ابهام بیشتر و تفصیل کمتری نسبت به حمایت ارائه شده به افراد بازداشتی و محبوس در درگیری های مسلحانه بین المللی برخوردار است. تعداد مقررات حقوق بین الملل بشردوستانه در زمینه درگیری های مسلحانه بین المللی بسیار بیشتر است. برای مثال قواعد ناظر بر شرایط مادی بازداشت طی درگیری های مسلحانه غیر بین المللی فاقد تفصیل است و رویه های تأمینی بازداشتی ها نیز لحاظ نشده است، به همین دلیل از سوی کمیته بین المللی صلیب سرخ حمایت از زندانیان، بازداشت شدگان و محبوسین در درگیری های مسلحانه غیربین المللی به عنوان یکی از زمینه هایی که قانون در آن خصوص می بایست تقویت گردد، شناسایی شده است. دو شکل اصلی بازداشت بلند مدت در درگیری های مسلحانه عبارتند از حبس (همچون بازداشت اداری بدون محاکمه به دلایل امنیتی) و بازداشت به دلایل اقدامات کیفری.

-بازداشت بدون محاکمه در حقوق بین المللی بشردوستانه: برای بیان بازداشت فردی استفاده می شود که تصور می گردد تهدیدی جدی برای مقامات نهاد بازداشت کننده بدون آن که قصدی برای طرح اتهامات کیفری علیه وی وجود داشته باشد.

-بازداشت کیفری به منظور اقدامات قانونی کیفری: نوعی از محرومیت از آزادی است که طی آن یک مظنون به ارتکاب اعمال جنایتکارانه ممکن است تا زمان صدور حکم نهایی، محکومیت یا اعلام بیگناهی (تبرئه) ادامه یابد.

گروگان گیری

گروگان گیری، توقیف یا بازداشت یک شخص به همراه تهدید به قتل، جرح یا ادامه حبس و بازداشت وی، به منظور متقاعد سازی طرف سوم به فعل یا ترک فعلی به عنوان شرط صریح یا ضمنی آزادی گروگان ممنوع است.

۱۲ – قواعد اصلی حقوق بین المللی بشر دوستانه حاکم ناظر بر مخاصمات

سه قاعده اصلی وجود دارند که نحوه اجرای عملیات نظامی توسط طرف های درگیری مسلحانه یعنی هدایت مخاصمات را تنظیم می کنند که عبارتند از قواعد تفکیک، تناسب و اقدامات احتیاطی. هدف از آنها حفاظت از غیر نظامیان در برابر آثار مخاصمات است. علاوه بر این قواعد، ممنوعیت صدمه رنج و درد بیش از حد و غیر ضروری و بی مورد وجود دارد که از نظامیان و سایر اهداف مشروع و قانونی حمله، حمایت می کند. این قواعد به صورت خاص در پروتکل اول الحاقی تنظیم شده اند. این ممنوعیت ها در حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی به منظور رسیدگی به درگیری های مسلحانه بین المللی و غیر بین المللی گنجانده شده اند.

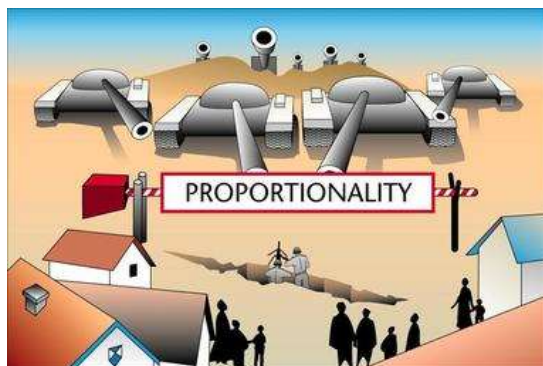
قاعده اصلی تفکیک ملزم می دارد که طرف های درگیری مسلحانه همیشه بین افراد و اهداف غیر نظامی در یک طرف، نظامیان و مبارزان و اهداف نظامی در طرف دیگر تمایز قائل شوند، طرف های درگیری مسلحانه همواره باید حملات خود را صرفاً متوجه نظامیان و مبارزان یا اهداف نظامی کنند. غیرنظامیان را به صورت جمعی یا به صورت فردی تنها زمانی که مستقیماً در مخاصمات درگیر باشند، می توان مورد حمله قرار داد. حملات باید صرفاً به اهداف نظامی محدود شوند و متوجه اهداف غیر نظامی نباشند. نکته مهم در مورد اهداف این است که اهداف نظامی به اهدافی محدود می شوند که مطابق با ماهیت، مکان، هدف یا مورد استفاده شان نقش مؤثری در اقدام نظامی دارند و تخریب جزئی یا کلی آنها ضبط یا خنثی سازیشان در شرایط حاکم بر زمان مورد نظر، مزیت نظامی معینی به دنبال دارد. اهداف نظامی رایج عبارتند از تأسیسات، ساختمان ها و مواضعی که نظامیان دشمن و تجهیزات و تسلیحات شان در آنها قرار دارند و همچنین وسایل ارتباطاتی و حمل و نقل نظامی. وقتی اهداف غیر نظامی برای مقاصد نظامی به کار می روند به عنوان مثال قطار غیرنظامی که از آن برای حمل و نقل اسلحه و نظامیان استفاده می شود آنها را می توان اهداف نظامی محسوب کرد. ممنوعیت حملات کور از اصل تفکیک ناشی می شود. حملات کور عبارتند از:

- حملاتی که متوجه هدف نظامی خاصی نیستند (به عنوان مثال، سربازی که بدون نشانه گیری هدف نظامی معینی در همه جهات شلیک می کند و در نتیجه جان غیر نظامیان را به خطر می اندازد)
- حملاتی که در آنها از روش یا ابزار جنگی ای استفاده می شود که نمی توان آنها را به هدف نظامی معینی نشانه رفت (به عنوان مثال، موشک های دوربرد که دارای قدرت نقطه زنی نیستند)
- حملاتی که در آنها از روش یا ابزار جنگی ای استفاده می شود که نمی توان تأثیرشان را محدود کرد (به عنوان مثال یک بمب ۱۰ تنی که برای تخریب یک ساختمان استفاده می شود)

اصل تفکیک، به همراه اصل حمایت از غیرنظامیان، نقش بنیادی در حقوق بین المللی بشردوستانه دارند.

به طور خلاصه:

- حمله به غیرنظامیان ممنوع است.
- حمله به اشیاء غیرنظامی (خانه ها، بیمارستان ها، مدارس، اماکن زیارتی، ابنیه فرهنگی یا تاریخی، غیره) ممنوع است.
- استفاده از سلاح هایی که غیرنظامیان یا اشیاء غیرنظامی را از اهداف نظامی تمیز نمی دهند، ممنوع است.

حملاتی که متوجه نظامیان یا اهداف نظامی هستند باید منطبق بر قانون تناسب باشند. این بدان معناست که حمله ای که احتمال دارد به طور اتفاقی منجر به تلفات جانی غیرنظامیان، آسیب به غیرنظامیان و یا صدمه به اهداف غیرنظامی فراتر از برتری نظامی مستقیم و پیش بینی شده شود، ممنوع است.

در حقوق داخلی، اصل تناسب معمولاً به این مفهوم دلالت می کند که مجازات یک جرم خاص باید با شدت آن جرم متناسب باشد.

اصل تناسب بیان می کند که حتی در صورت وجود یک هدف واضح نظامی، این هدف تنها در صورتی می تواند مورد حمله قرار گیرد که خطر آسیب دیدن غیرنظامیان یا اموال غیرنظامی، یا خطر کشته شدن غیرنظامیان، بیش از میزان برتری نظامی مورد انتظار نباشد. به عبارت دیگر در صورتی که ارزیابی صورت گرفته منتج به این شود که تلفات غیرنظامی بیش از مزیت نظامی پیش بینی شده نخواهند بود، می توان هدف نظامی مورد نظر را هدف حمله قرار داد.

اقدامات احتیاطی

طرف های درگیری مسلحانه باید حین انجام عملیات نظامی، باید به مراقبت و حفاظت دائمی از غیر نظامیان یا اهداف غیرنظامی توجه نمایند، حتی الامکان طرف متخاصم باید از نظامی بودن اهداف مورد حمله اطمینان کامل حاصل نماید. برای حمله ابزار و روش هایی را انتخاب کنند که مانع از آسیب های احتمالی و اتفاقی به غیرنظامیان و اموال غیرنظامیان شود، یا دست کم آن را به حداقل ممکن برساند. چنانچه مشخص شود که تلفات یا خسارات وارده بیش از مزیت نظامی پیش بینی شده خواهد بود، باید از حمله اجتناب شود. در خصوص حملاتی که ممکن است جمعیت غیرنظامی را تحت تأثیر قرار دهد، باید هشدارهای مؤثر داده شود؛ مگر این که شرایط اجازه ندهد. همچنین باید اقدامات احتیاطی در خصوص تأثیرات حملات اتخاذ شوند به عنوان مثال اهداف نظامی حتی الامکان نباید در مجاورت جمعیت غیرنظامیان و اهداف غیرنظامی واقع شوند؛ سایر اقدامات احتیاطی ضروری نیز باید اتخاذ شوند.

فرض اساسی در اصل احتیاط آن است که باید برای حفاظت و حمایت از جمعیت غیرنظامی و اموال غیرنظامی، مراقبت همیشگی توسط تمامی آنهایی که در برنامه ریزی و اجرای حملات شرکت دارند، انجام گردد. به عبارت دیگر، این اصل بیان می کند که احتیاط های لازم برای انطباق با اصول تفکیک و تناسب باید انجام شود.

اصل احتیاط مستلزم آن است که در زمان برنامه ریزی برای حمله به اهداف نظامی که می تواند به غیرنظامیان نیز آسیب برساند به غیرنظامیان پیش تر اخطار لازم داده شود، (توسط بلندگو، اعلان از رادیو، با استفاده از علائمی که به سادگی قابل درک هستند، از طریق ریختن بروشورها، و غیره) مگر زمانی که شرایط تاکتیکی اجازه چنین کاری را ندهد.

همچنین اصل احتیاط به انتخاب سلاح ها و تاکتیک ها نیز مربوط است. اگر فرماندهی بخواهد یک ساختمان نظامی در مجاورت یک زمین فوتبال را نابود کند، برنامه ریزی برای انجام این حمله در شب، هنگامی که به احتمال زیاد هیچ غیرنظامیانی در حال بازی فوتبال نیستند، یک احتیاط به جا خواهد بود.

ممنوعیت ایجاد جراحت بیش از اندازه یا درد و رنج بی مورد

استفاده از سلاح ها، گلوله ها، ابزار و روش های جنگی که منجر به صدمه بیش از حد ضرورت یا درد و رنج بی مورد می شوند، ممنوع است. این ممنوعیت بالاخص به نظامیان اشاره دارد: بنابر این استفاده از انواع خاصی از سلاح ها، ممنوع است چرا که به اشکال غیر قابل قبولی به نظامیان آسیب جدی وارد می نماید. اگرچه این قانون به طور کلی پذیرفته شده است، اما در مورد روش صحیح تصمیم گیری در تعیین این که آیا سلاحی منجر به صدمه بیش از ضرورت یا درد و رنج بی مورد می شود یا خیر، اختلاف نظر وجود دارد. دیوان بین المللی دادگستری درد و رنج بی مورد و غیر ضروری را به این شکل تعریف می کند: «آسیبی بیشتر از آسیب غیرقابل اجتناب برای رسیدن به اهداف نظامی مشروع» (قانونمندی تهدید یا استفاده از سلاح های هسته ای رأی مشورتی، ۱۹۹۶)؛ به عنوان مثال: قانون ممنوعیت هدف قرار دادن چشم سربازان با لیزر که در پروتکل چهارم کنوانسیون سلاح های متعارف خاص بیان شده از این باور الهام گرفته شده که عامدیت در ایجاد نابینایی دائمی به این شکل به مثابه وارد کردن صدمه بیش از اندازه ضرورت یا درد و رنج غیر ضروری است.

مشارکت مستقیم در مخاصمات

غیر نظامیان در برابر حملات محافظت می شوند، مگر تا زمانی که به طور مستقیم در مخاصمات درگیر باشند. کمیته بین المللی صلیب سرخ برای روشن شدن این موضوع، جلسات متعددی با حضور کارشناسان برگزار کرده تا این مفهوم مورد بحث قرار گیرد. در سال ۲۰۰۹، کمیته بین المللی صلیب سرخ بر اساس این مباحث سندی منتشر کرد. راهنمای تفسیری درباره مفهوم مشارکت مستقیم در مخاصمات طبق حقوق بین المللی بشردوستانه؛ این رهنمود تفسیری، تصریح می کند: زمانی که غیرنظامیان در مخاصمات بین طرف های درگیری مسلحانه اقدامات خاصی انجام می دهند؛ در واقع به طور مستقیم در مخاصمات مشارکت می کنند. اقداماتی که در مجموع شرایط ذیل را داشته باشند، مشارکت مستقیم در مخاصمات محسوب می شوند:

۱- اقدام مورد نظر باید به آستانه خاصی از آسیب منجر شود. این اتفاق زمانی رخ می دهد که این اقدام تأثیر نامطلوبی بر عملیات نظامی یا ظرفیت نظامی طرف متخاصم داشته باشد. به علاوه ممکن است این موضوع زمانی صدق کند که اقدام مورد نظر باعث جراحت و آسیب به غیر نظامیان یا منجر به مرگ آنها شود یا مجروح و از کار افتاده شدن نظامیان و مبارزان شود یا اهداف غیرنظامی را از بین ببرد.

۲- باید بین اقدام و آسیب احتمالی ناشی از آن اقدام، رابطه علی مستقیمی وجود داشته باشد، هماهنگی عملیات نظامی و آسیب احتمالی آن، بخش جدایی ناپذیری آن است.

۳- وجود یک رابطه جنگ طلبانه و خصمانه ضروری است. این بدان معناست که عملیات موردنظر باید به طور خاص برای این منظور طراحی شده باشد که مستقیماً آستانه (حد) مشخصی از آسیب به نفع یکی از طرف های متخاصم و به ضرر دیگری ایجاد کند.

در واقع تا زمانی که غیرنظامیان چنین اقداماتی انجام دهند، مستقیماً در مخاصمات مشارکت دارند و از این رو از آنها در برابر حملات حمایت نمی شود. به علاوه، تمهیدات مقدماتی برای اجرای اقدامی خاص به منزله مشارکت مستقیم در مخاصمات است و همچنین رفتن به و بازگشت از محل اجرای آن در شمول تعریف مشارکت مستقیم در مخاصمات است.

۱۳- قاعده مندی ابزار و روش های جنگ توسط حقوق بین المللی بشر دوستانه

حق طرف های درگیری در انتخاب ابزارها یا روش های جنگی بدون محدودیت نیست. حقوق بین المللی بشر دوستانه استفاده از ابزار و روش های جنگی که منجر به آسیب غیر ضروری و بیش از حد یا درد و رنج بی مورد می شوند، منع می کند. ممنوعیت ها، محدودیت های خاص در مورد ابزار جنگی (سلاح ها) و ممنوعیت روش های جنگی از این اصول مشتق شده اند.

ابزار جنگی

ممکن است استفاده از یک سلاح خاص در درگیری های مسلحانه کاملاً ممنوع باشد و آن سلاح غیرقانونی تلقی شود به عنوان مثال، مین های ضد نفر، بمب های خوشه ای، سلاح های شیمیایی، یا ممکن است موارد استفاده از آن به بعضی موقعیت های خاص محدود باشد به عنوان مثال ممنوعیت استفاده از سلاح های آتش افروز هوایی علیه هدفی نظامی که در منطقه ای با تراکم بالای جمعیت غیرنظامیان واقع شده است.

مین های ضد نفر

به موجب کنوانسیون منع استفاده، نگهداری، جابجایی مین های ضد نفر و امحای آنها (۱۹۹۷) (پیمان اتاوا)، این کنوانسیون دولت ها تحت هیچ شرایطی نمی توانند از مین های ضد نفر استفاده کنند، آنها را توسعه داده، تولید و نگهداری کنند یا انتقال دهند یا در انجام این فعالیت ها به دیگران کمک کنند. همچنین آنها باید همه انبارها و ذخایر موجود مین های ضد نفر را از بین ببرند و طی دوره مشخصی زمین هایی را که در آنها مین گذاری شده از این مواد منفجره پاکسازی کنند.

بمب های خوشه ای

کنوانسیون منع بمب های خوشه ای (۲۰۰۸)، استفاده، تولید، نگهداری و انتقال بمب های خوشه ای (بمب، گلوله، خمپاره، راکت یا موشک) که تعداد زیادی مهمات کوچک انفجاری را آزاد می کنند، منع می کند. علاوه بر این ممنوعیت ها، دولت هایی که بمب های خوشه ای در اختیار دارند موظف هستند نسبت به امحای ذخایر این سلاح ها مبادرت ورزند و زمین های آلوده به بقایای بمب های خوشه ای منفجر نشده و مهمات کوچکتر باقیمانده از درگیری های قبلی را پاکسازی کنند. همچنین الزامات خاصی برای کمک به قربانیان این بمب های خوشه ای وجود دارد.

سایر سلاح های متعارف

کنوانسیون ممنوعیت یا محدودیت استفاده از برخی سلاح های متعارف سال ۱۹۸۰ که امکان جراحت بیش از حد یا آثار غیر مجاز را داشته باشد، کنوانسیون سلاح های متعارف خاص همچنین شامل ممنوعیت ها و محدودیت هایی در خصوص انواع معینی از سلاح ها است.

- پروتکل اول کنوانسیون محدودیت و ممنوعیت سلاح های متعارف خاص استفاده از هر گونه سلاحی را که مهمترین تأثیر آن آسیب رساندن در بدن انسان توسط ترکشهایی است که توسط اشعه X قابل تشخیص نیستند ممنوع کرده است.

- پروتکل دوم؛ استفاده از مین ها (هم مین های ضد نفر و هم مین های ضد خودرو) تله های انفجاری و سایر ابزارهای مشابه را ممنوع یا محدود کرده است. این پروتکل در سال ۱۹۹۶ اصلاح و مقررات جدیدی به آن ضمیمه شد.

- پروتکل سوم؛ ناظر بر استفاده از سلاح های آتش زا یا سلاح هایی که در وهله اول برای به آتش کشیدن اهداف یا سوزاندن افراد توسط شعله یا حرارت طراحی شده اند. مانند بمب های ناپالم و اسلحه های شعله افکن.

- پروتکل چهارم؛ استفاده و انتقال سلاح های لیزری را که به طور خاص برای ایجاد کوری دائمی طراحی شده اند، ممنوع کرده است.

- پروتکل پنجم طرفه ای درگیری را ملزم کرده تا برای کاهش خطرات ناشی از بقایای مواد منفجره ناشی از جنگ، مهمات منفجر نشده و رها شده تدابیری اتخاذ کنند.

در ابتدا، کنوانسیون سلاح های متعارف خاص و پروتکل های آن تنها در خصوص درگیری های مسلحانه بین المللی موضوعیت داشتند (به جز پروتکل دوم که در سال ۱۹۹۶ اصلاح شد)، اما اصلاحیه ماده یک کنوانسیون در ۲۱ دسامبر سال ۲۰۰۱ دایره موضوعیت این معاهدات را به درگیری های مسلحانه غیر بین المللی نیز گسترش داد.

سلاح های شیمیایی و بیولوژیک

جامعه بین المللی پس از جنگ جهانی اول استفاده از سلاح های شیمیایی و بیولوژی را منع کرد، پروتکل سال ۱۹۲۵ مبنی بر ممنوعیت استفاده از گازهای خفه کننده سمی یا سایر گازها و روش های جنگ باکتریولوژیکی، در سال ۱۹۷۲ کنوانسیون سلاح های بیولوژیکی و ۱۹۹۳ کنوانسیون سلاح های شیمیایی که علاوه بر منع استفاده، توسعه، نگهداری و انتقال این سلاح ها، الزامی برای امحای آنها ایجاد کرد و دایره ممنوعیت فوق گسترش یافت. کنوانسیون سلاح های شیمیایی نیز استفاده از عوامل کنترل شورش به عنوان مثال گاز اشک آور را به عنوان روش جنگی منع کرده است.

سلاح های هسته ای

هیچ ممنوعیت فراگیر یا جهان شمولی در خصوص استفاده از سلاح های هسته ای وجود ندارد. هدف اصلی از معاهده (پیمان) منع گسترش سلاح های هسته ای در سال ۱۹۶۸، جلوگیری از اشاعه سلاح های هسته ای و پیگیری خلع سلاح هسته ای است. با این حال در سال ۱۹۹۶، دیوان بین المللی دادگستری در رأی مشورتی تایید کرد که حقوق بین المللی بشر دوستانه به خصوص اصل تفکیک و ممنوعیت ایجاد درد و رنج بی مورد در استفاده از سلاح های هسته ای نیز اعمال می شود. در اعمال این قوانین و قوانین مرتبط به سلاح های هسته ای دیوان به این نتیجه رسید که «تهدید یا استفاده از سلاح های هسته ای به طور کلی مغایر با قوانین حقوق بین المللی ناظر بر درگیریهای مسلحانه است». با این وجود دادگاه قادر به تصمیم گیری در مورد این که آیا در شرایط تهدید شدید بقای یک کشور، استفاده از سلاح های هسته ای مشروع خواهد بود یا خیر؟ نبود.

در سال ۲۰۱۱، شورای نمایندگان نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر متشکل از کمیته بین المللی صلیب سرخ، فدراسیون بین المللی جمعیت های صلیب سرخ و هلال احمر و همه جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر قطعنامه مهمی تحت عنوان «فعالیت در راستای حذف سلاح های هسته ای» را تصویب کرد که موضع این نهضت را در خصوص سلاح های هسته ای تشریح می کند. در این قطعنامه آمده که شورا نمی تواند این تصور را داشته باشد که استفاده از سلاح های هسته ای با قواعد حقوق بین المللی بشر دوستانه به ویژه با قواعد تفکیک، تناسب و اقدامات احتیاطی مطابقت داشته باشد؛ همچنین در این قطعنامه از تمامی دولت ها درخواست شده تا اطمینان حاصل کنند که سلاح های هسته ای دیگر مورد استفاده قرار نگرفته و مذاکرات مربوط به منع و امحای سلاح های هسته ای از طریق توافقات بین المللی الزام آور، با فوریت و قاطعیت دنبال شود.

حصول اطمینان از سازگاری سلاح های جدید با حقوق بین المللی بشر دوستانه

حقوق بین المللی بشر دوستانه همچنین در پی قاعده مند ساختن تحولات در فناوری سلاح ها و دستیابی به سلاح های جدید توسط دولت ها می باشد. ماده ۳۶ پروتکل اول الحاقی همه دولت های عضو را ملزم می کند تا اطمینان حاصل نمایند که استفاده از هر سلاح، ابزار یا روش جنگی جدید که مورد مطالعه قرار می گیرد، توسعه می یابد، حاصل می شود یا اتخاذ می شود با قوانین الزام آور حقوق بین الملل برای آن کشور منطبق باشند. ارزیابی های انجام شده برای این منظور به حصول اطمینان از این مسئله کمک خواهند کرد که نیروهای مسلح کشور می توانند طبق تعهدات بین المللی آن کشور، درگیر مخاصمات شود.

روش های جنگی

تعدادی از روش های جنگی به صورت خاص به موجب حقوق بین المللی بشردوستانه معاهداتی و عرفی ممنوع هستند. چند نمونه از این موارد عبارتند از:

- امان ندادن

صدور فرمان امان ندادن و تهدید دشمن به وسیله آن یا انجام مخاصماتی بر این اساس ممنوع است. باید به نیروهای دشمن فرصت تسلیم شدن و به اسارت گرفته شدن داده شود. سربازان مجروح باید مورد احترام محافظت قرار گیرند.

- چپاول و غارت

غارت، تصرف اجباری اموال شخصی دشمن توسط نیروهای ارتش مهاجم یا پیروز ممنوع است.

- گرسنگی دادن

گرسنگی دادن به جمعیت غیر نظامی به عنوان یک روش جنگی ممنوع است. حمله، از بین بردن، تخریب، حذف، انهدام اهداف بلا استفاده که برای بقای غیر نظامیان ضروری است، نیز ممنوع است.

- نقض تعهد یا خیانت

کشتن، اسیر کردن یا صدمه زدن به دشمن با توسل به پیمان شکنی ممنوع است. ماده ۳۷ پروتکل اول الحاقی، نقض عهد را به این شکل تعریف می کند. «سوء استفاده از اعتماد دشمن به طوری که او باور کند به موجب قوانین حقوق بین الملل در درگیری های مسلحانه، تحت حمایت است ولی با نیت خیانت به این اعتماد» این امر به عنوان مثال شامل تظاهر به آسیب دیدگی یا تمارض به منظور حمله به مبارز دشمن است. بکارگیری ترفندهای جنگی، یعنی اعمالی که هدف از آنها سردرگم کردن دشمن است اما حقوق بین المللی را نقض نمی کنند و منع نقض تعهد را رعایت می کنند، ممنوع نیستند. نمونه هایی از این موارد عبارتند از استتار، تله گذاشتن، عملیات ساختگی و اطلاعات غلط.

۱۴- مقررات حقوق بین المللی بشر دوستانه حاکم بر استفاده و حمایت از نشان

صلیب سرخ، هلال احمر، سمبل ها و نشان های اصلی مورد تایید فدراسیون بین المللی هستند که در سطح جهان نیز شناخته شده هستند، نشان های آشکار لزوم بهره مندی مجروحین و بیماران در درگیری های مسلحانه از کمک و حمایت های بی طرفانه و بی غرضانه به موجب حقوق بین المللی بشر دوستانه می باشند. شیر و خورشید سرخ که تنها نشان مستقل و مختص کشور ایران بود پس از پیروزی انقلاب اسلامی به حالت تعلیق در آمده، و کریستال سرخ برای کشورهایی که تمایل به استفاده از دو نشان صلیب

سرخ و هلال احمر را ندارند در چند سال اخیر اضافه شده است که تا کنون توسط کشوری که توسط تمام کشورها به رسمیت شناخته شده باشد، استفاده نگردیده و در نشان و پرچم فدراسیون نیز عموماً جایگاهی ندارد.

این نشان ها دو نقش و کارکرد مجزا دارند.

۱- آنها نشان آشکاری از حمایت ارائه شده طی درگیری های مسلحانه به پرسنل پزشکی، واحدها و وسایل حمل و نقل نیروهای مسلح و دست اندرکاران امور مذهبی هستند (کاربرد محافظتی).

۲- نشان ها مشخص می کنند که فرد یا شیء مورد نظر به نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر تعلق دارد (کاربرد نمادین)

همان طور که پیش از این گفته شد این نهضت متشکل است از کمیته بین المللی صلیب سرخ، فدراسیون بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر و کلیه جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر.

استفاده به عنوان یک ابزار محافظتی

این نشان ها در وهله اول توسط خدمات پزشکی، نیروهای مسلح زمینی، دریایی و هوایی به عنوان ابزاری حفاظتی و حمایتی به کار می روند. علاوه بر این با مجوز صریح از مقامات دولتی مربوطه و تحت کنترل آنها، به پرسنل پزشکی غیر نظامی، بیمارستان ها و سایر واحدهای پزشکی غیرنظامی و حمل و نقل اختصاص داده شده است؛ مجروحین، بیماران و کشتی شکستگان طی درگیری های مسلحانه نیازمند درمان و مراقبت نیز ممکن است از نشان حفاظتی و حمایتی استفاده کنند. زیرا این نشان ها، نشان دهنده حفاظت از افراد و اشیاء خاص در زمان درگیری های مسلحانه هستند، باید حتی الامکان بزرگ باشند تا حتی از فواصل دور قابل رؤیت باشند. این نشان ها فی نفسه حفاظت و حمایتی اعطا نمی کنند، بلکه صرفاً نشان آشکاری از حمایت ارائه شده توسط کنوانسیون های ژنو و پروتکل های الحاقی آنها هستند.

استفاده به عنوان یک ابزار نمادین

این نشان ها در زمان جنگ یا در دوران صلح برای اهداف و مقاصد نمایشی نیز به کار می روند تا نشان دهند یک شخص یا یک شیء به اجزای نهضت یا یکی از شاخه های آن متعلق است. در این مورد اندازه نشان باید کوچک باشد تا نقش های حفاظتی، حمایتی و نمادین با هم اشتباه گرفته نشوند. کمیته بین المللی صلیب سرخ و فدراسیون بین المللی همواره مجازند هم برای مقاصد حفاظتی و حمایتی و هم برای مقاصد نمایشی از این نشان ها استفاده کنند.

سوء استفاده از نشان

هر گونه استفاده از نشان در درگیری های مسلحانه یا در دوران صلح، که به صراحت توسط حقوق بین المللی بشر دوستانه مجاز اعلام نشده، به منزله سوء استفاده و ممنوع می باشد. سه نوع سوء استفاده وجود دارد:

- **تقلید:** استفاده از نشانی که ممکن است شکل و یا رنگ آن منجر به اشتباه گرفته شدن آن با یکی از نشان های شناخته شده شود.
- **غصب** یا استفاده از نشان توسط شخص یا سازمانی که حق استفاده از آن را ندارد (شرکتهای تجاری، موسسات پزشکی یا داروخانه ها، سازمان ها غیر دولتی یا افراد و غیره).

همچنین غصب یعنی قصور اشخاص و افراد مجاز به استفاده از نشان ها طبق قوانین حقوق بین المللی بشر دوستانه، که از آنها استفاده نکنند.

• **نقض تعهد یا خیانت:** استفاده از نشان ها برای تظاهر به تحت حفاظت و حمایت بودن به منظور کشتن، مجروح کردن یا به اسارت گرفتن دشمن، استفاده نادرست از نشان در درگیری های مسلحانه بین المللی، جنایت جنگی است.

سوء استفاده از نشان های مذکور طی جنگ یا در دوران صلح، کل سیستم و نظام حفاظتی فراهم شده توسط حقوق بین المللی بشردوستانه را به خطر می اندازد، زیرا ممکن است طرف های متخاصم اعتمادشان را به نقش حفاظتی نشان از دست بدهند. همچنین سوء استفاده از نشان، اهمیت عمومی آن را کاهش می دهد و از این طریق ممکن است مانع دسترسی نهضت به افراد و جوامع متأثر از بحران های انسانی شود و توانایی آنها را در امداد رسانی و ارائه خدمات حفاظتی و حمایتی تضعیف نماید.

حقوق بین المللی بشردوستانه تصریح می کند که دولت ها باید اقداماتی را برای ممانعت از سوء استفاده از نشان ها در زمان جنگ و در دوران صلح و مجازات آندر نظر بگیرند و در خصوص استفاده و حفاظت از نشان ها، قوانینی وضع نمایند و در صورت سوء استفاده تحریم ها و مجازات های مناسبی را در نظر بگیرند.

نشان های متمایزی که توسط حقوق بین المللی بشردوستانه تأیید شده اند، مفهوم یا اهمیت مذهبی، قومی نژادی یا سیاسی ندارند.

۱۵- دیدگاه حقوق بین المللی بشر دوستانه در جستجوی مفقودین و بازسازی و احیای پیوندهای خانوادگی

عواقب درگیری های مسلحانه و بلایای طبیعی بیش از جراحات جسمی است. امکان دارد در بحبوحه این آشفتگی ها، ترس و وحشت اعضای خانواده در عرض چند دقیقه از هم جدا شوند و این امر منجر به سال ها اضطراب و بی اطلاعی از سرنوشت فرزندان، همسر یا والدین گردد. کنوانسیونهای ژنو و پروتکل های الحاقی آنها در پی حصول اطمینان از این مسئله هستند که افراد مفقود نشوند؛ این کار بالاخص با ارائه تعهداتی در خصوص ثبت اطلاعات افراد محروم از آزادی، تعهداتی در خصوص جان باختگان و تعهدات مربوط به حق خانواده ها برای اطلاع از سرنوشت بستگانشان انجام می شود.

افراد محروم از آزادی

هر یک از طرف های درگیری مسلحانه باید اطلاعات شخصی همه افراد محروم از آزادی مانند اسرای جنگی و زندانیان غیرنظامی را ثبت کنند؛ این اطلاعات باید در قالب کارت اسارت یا کارت زندانی در اختیار اسیر جنگی یا زندانی غیرنظامی قرار بگیرند. همه این اطلاعات باید به بستگان این افراد نیز ارسال شوند؛ این کار از دو طریق انجام می شود یا از طریق نیروهای حمایت کننده یعنی دولت های بی طرفی که برای حفظ مصالح طرف های درگیری و اتباع آنها در دولت های دشمن مأمور شده اند یا از طریق کمیته بین المللی صلیب سرخ. همچنین اشخاص محروم از آزادی حق دارند با خانواده هایشان مکاتبه داشته باشند (هر چند ممکن است این حق ارتباط به طور ویژه در مواردی که یک ضرورت نظامی مطلق است، محدود شود).

جان باختگان

هر یک از طرف های درگیری باید تمام اقدامات ممکن را برای جستجو، جمع آوری و انتقال جان باختگان و همچنین جلوگیری از غارت اجساد انجام دهند. طرف های درگیری باید در صورت درخواست طرف مخالف یا بستگان متوفی برای تسهیل بازگرداندن بقایای اجساد بکوشند. جان باختگان باید به شکلی محترمانه دفن شوند، با قبر آنها با احترام برخورد شود و به شکلی شایسته از آنها مراقبت گردد؛ به منظور تسهیل تشخیص هویت، همه اطلاعات موجود باید قبل از دفن ثبت شوند و محل قبور مشخص شود.

حق اطلاع از سرنوشت مفقودین

حقوق بین المللی بشردوستانه طرف های درگیری های مسلحانه بین المللی را ملزم می دارد به منظور روشن شدن سرنوشت مفقودین همه تدابیر ممکن را بیندیشند؛ همچنین تصریح می کند اعضای خانواده مفقودین حق دارند از سرنوشت بستگان خود مطلع شوند. در اصل قوانین داخلی حاکم منظور از اعضای خانواده فرد مفقود را مشخص می کند، با این حال شایان ذکر است که هر تعریف باید حداقل خویشاوندان نزدیک مانند موارد زیر را در بر بگیرد:

- کودکانی که حاصل ازدواج یا روابط خارج از ازدواج هستند، فرزند خوانده و فرزند ناتنی؛
- شریک زندگی خواه همسر باشد یا غیره؛
- والدین (از جمله مادر زن و مادر شوهر، پدر زن و پدر شوهر و پدر و مادر خوانده)؛

- خواهر و برادرهای متولد شده از والدین یکسان یا والدین متفاوت یا آنهایی که به فرزند خواندگی گرفته شده اند.

هر یک از طرف های درگیری باید به جستجوی افرادی که توسط طرف مقابل گزارش مفقودی آن ها ارائه شده، بپردازد. قواعد معاهداتی مربوط به درگیری های مسلحانه غیربین المللی کمتر توسعه یافته اند. با این حال بسیاری از قوانینی که بالاتر شرح داده شده هم در مورد درگیری های مسلحانه بین المللی و هم درگیری های مسلحانه غیر بین المللی به عنوان حقوق عرفی صدق می کنند.

مفقودین شامل کسانی هستند که خانواده ایشان از آنها خبری ندارند و یا کسانی که براساس اطلاعات موثق به دلیل درگیری مسلحانه بین المللی یا غیر بین المللی - یا نوعی شرایط خشونت آمیز مفقود گزارش شده اند.

شرایطی مفقودی و ناپدید شدن افراد متفاوت هستند. به چند نمونه توجه کنید:

- ارتباط اغلب خانواده ها با بستگانی که به استخدام نیروهای مسلح درآمده اند یا به گروه های مسلح پیوسته اند به دلیل نداشتن راه ارتباطی، قطع می شود. ممکن است اعضای نیروهای مسلح یا گروه های مسلح پس از مرگ در صورت مجهز نبودن به ابزار لازم برای تشخیص هویت مانند برجسب هویتی مفقود الاثر اعلام شوند.
- ممکن است افرادی که اسیر، دستگیر یا ربوده شده اند در زندان های سری (مخفی) یا در محلی ناشناخته و نامعلوم نگهداری شوند و در حبس فوت کنند که در بسیاری از موارد خانواده های این افراد از وضعیتشان اطلاع نداشته، یا اجازه ملاقات یا حتی مکاتبه با آنها را ندارند. اغلب مواقع اطلاعات مربوط به افرادی که از آزادی محروم هستند مانند تاریخ و محل دستگیری، بازداشت، مرگ یا دفن ثبت نشده یا اسناد و مدارک حاوی این اطلاعات مخفی مانده یا از بین رفته اند.
- افراد زیادی پس از کشتارهای جمعی ناپدید می شوند. در بسیاری از موارد اجساد قربانیان همان جا که مرده اند، با عجله دفن و رها می شوند به جای دیگری منتقل یا حتی نابود می شوند.
- ممکن است آوارگان و پناهندگان، گروه هایی از مردم که به دلیل درگیری از هم جدا شده اند، افرادی که در مناطق اشغالی زندگی می کنند، نتوانند عزیزانشان را در جریان وضعیت خود قرار دهند، این شرایط می تواند به جدایی های طولانی مدت منجر شوند.
- کودکان نیز در نتیجه جدا شدن از والدینشان حین فرار از محل درگیری، ناپدید می شوند، ممکن است به اجبار به خدمت نیروها یا گروه های مسلح در آیند یا زندانی شوند یا با عجله و بدون تشریفات به فرزند خواندگی گرفته شوند.
- در نهایت هنگام نبش قبر و پس از کالبدشکافی، اطلاعاتی که می توانند به تعیین هویت فرد متوفی منجر شوند همواره به درستی ذخیره و مدیریت نمی گردند.

حقوق بین المللی بشر دوستانه و نحوه رسیدگی به مسئله مفقودی اجباری

کنوانسیون سازمان ملل متحد برای حمایت از افراد د برابر ناپدید شدن اجباری (۲۰۰۶)، مفقودی اجباری یا تحمیلی را به این شکل تعریف می کند:

«دستگیری، بازداشت، ربوده شدن، یا هر شکل دیگری از محرومیت از آزادی توسط عوامل دولت یا توسط افراد یا گروه هایی که با مجوز پشتیبانی یا موافقت دولت عمل می کنند و به دنبال آن امتناع از دغان به محرومیت از آزادی یا مخفی کردن سرنوشت یا وضعیت فرد مفقود که سبب خروج وی از چتر حفاظتی و حمایتی قانون می شود»

مفقودی اجباری طیف وسیعی از قوانین حقوق بین المللی بشر دوستانه را به ویژه ممنوعیت محرومیت خودسرانه از آزادی، ممنوعیت شکنجه و سایر رفتارهای بی رحمانه و غیرانسانی و ممنوعیت قتل نقض می کند. به علاوه در درگیری های مسلحانه بین المللی، هدف از الزامات گسترده در خصوص ثبت و تبادل اطلاعات در خصوص افراد محروم از آزادی به طور خاص، ممانعت از مفقودی اجباری است. طرف های درگیری های مسلحانه غیر بین المللی نیز ملزم هستند برای جلوگیری از ناپدید شدن افراد اقداماتی انجام دهند از جمله ثبت نام افراد محروم از آزادی، به علاوه ممنوعیت مفقودی اجباری باید در پرتو قاعده لزوم احترام به زندگی خانوادگی دیده شود که هر یک از طرف های درگیری را ملزم می کند تا برای تعیین سرنوشت اشخاصی که بواسطه درگیری مسلحانه مفقود گزارش شده اند همه اقدامات ممکن را انجام دهند و اطلاعات مربوط به سرنوشت آنها را در اختیار اعضای خانواده شان قرار دهند. در نتیجه این قوانین است که مفقودی اجباری توسط حقوق بین المللی بشردوستانه منع شده است.

دفتر ملی اطلاعات

کنوانسیون های ژنو (ماده ۱۲۲ کنوانسیون سوم ژنو و ماده ۱۳۶ کنوانسیون چهارم ژنو) بیان می کند که پس از آغاز درگیری و در همه موارد اشغال، هر یک از طرف های درگیری باید برای دریافت و ارسال اطلاعات مربوط به اسرای جنگی و زندانیان غیرنظامی تحت امرشان، دفتر رسمی اطلاعات دایر کنند. هر یک از قدرت های متخاصم باید جزئیات مربوط به همه اسرای جنگی و زندانیان غیرنظامی تحت اختیارش را به دفتر اطلاعات داده و همه اطلاعات مربوط به هویت این افراد را در اختیار این اداره قرار دهند تا نزدیکترین خویشاوندان آنها بتوانند در اسرع وقت در جریان قرار گیرند. این دفاتر در دولت های عضو کنوانسیون های ژنو اغلب توسط جمعیت ملی صلیب سرخ یا هلال احمر اداره می شوند.

آژانس جستجوی مرکزی

«آژانس مرکزی اطلاعات اسرای جنگی باید در کشوری بی طرف دایر شود. کمیته بین المللی صلیب سرخ باید در صورت لزوم تشکیل چنین آژانسی را به قدرت های درگیر پیشنهاد دهد. نقش این آژانس عبارت است از جمع آوری هر گونه اطلاعات ممکن درباره اسرای جنگی از طریق کانال های رسمی یا خصوصی و انتقال این اطلاعات در اسرع وقت به وطن اسرای جنگی یا به قدرتی که به آن وابسته اند.» (ماده ۱۲۳ کنوانسیون سوم ژنو و ماده ۱۴۰ کنوانسیون چهارم ژنو برای زندانیان غیر نظامی)، کمیته بین المللی صلیب سرخ مسئولیت این آژانس را به عهده دارد که در سال ۱۹۶۰ به آژانس جستجوی مرکزی تغییر نام داد، تا همه فعالیت های انجام شده توسط این آژانس را یعنی فعالیت هایی که سایر گروه ها مانند غیرزندانان، غیرنظامیان و پناهندگان را در بر می گیرد. انعکاس دهد.

۱۶- دسترسی و کمک رسانی بشر دوستانه در حقوق بین المللی بشر دوستانه

درگیری های مسلحانه چه بین المللی چه غیر بین المللی نیاز به کمک های بشر دوستانه را به شدت افزایش می دهند. غیر نظامیان در جنگ اغلب مواقع از نیازهای اساسی - آب، غذا و سرپناه - محروم اند و به مراقبت های بهداشتی و سایر خدمات ضروری دسترسی ندارند. دلایل این امر متفاوت اند. ممکن است سرزمین آنها در نتیجه عملیات جنگی تخریب شده باشد و مناطق کشاورزی به دلیل وجود مین، بمب های خوشه ای یا سایر مواد منفجره باقیمانده از جنگ غیر قابل استفاده شده باشند.

کل جمعیت ممکن است مجبور شوند خانه هایشان را ترک و منابع معمول درآمد خود را رها کنند. به علاوه امکان دارد زیر ساخت های اقتصادی و سایر زیر ساخت ها ممکن است صدمه دیده یا دچار اختلال شوند و ثبات کل کشور یا منطقه را برای مدتی طولانی تحت تأثیر قرار دهند. به موجب حقوق بین الملل، مسئولیت اصلی حصول اطمینان از این که نیازهای اساسی شهروندان و غیرنظامیان تحت کنترل هر کشور رفع شده، به عهده دولت آن کشور است. اما اگر کشوری توانایی یا تمایل انجام این مسئولیت را نداشته باشد، حقوق بین المللی بشر دوستانه منوط به موافقت کشور مربوطه، امداد رسانی توسط دیگران مانند سازمان های بشر دوستانه را مهیا می کند. سازمانهای بشر دوستانه برای انجام وظایف خود باید به افراد آسیب دیده دسترسی سریع و آزادانه داشته باشند.

چارچوب حقوقی مربوط به کمک های بشردوستانه را می توان در کنوانسیون ژنو و پروتکل های الحاقی سال ۱۹۷۷ و همچنین در حقوق بین المللی بشردوستانه عرفی یافت. قوانین حقوق بین المللی بشردوستانه در خصوص دسترسی و کمک های بشر دوستانه اقدامات امدادی در وهله اول وقتی مجازند و در صورت اشغال باید مجاز باشند که غیر نظامیان از امکانات کافی محروم باشند. دوم اینکه حقوق بین المللی بشر دوستانه شرایط حاکم بر چنین عملیاتی را با هدف تسهیل تا ارائه کمک های بشر دوستانه به افراد آسیب دیده به تفصیل بیان کرده است.

الزام انجام اقدام امدادی

مقررات مربوطه در پروتکلهای اول و دوم الحاقی تصریح می کنند که فعالیت های امداد رسانی باید زمانی به عهده گرفته شوند که جمعیت مورد نظر فاقد امکانات ضروری برای بقا باشد و از این رو به وضوح یک تعهد قانونی ایجاد می شود. با این حال در این مفاد بیان شده که چنین تعهد و الزامی منوط به موافقت طرفین است (به جز در طول دوره اشغال). بنابراین باید بین دو الزام به ظاهر متضاد تعادل ایجاد شود: از یک طرف باید امداد رسانی انجام شود و از طرف دیگر باید رضایت کشور مربوطه جلب شود. شرایط اعطای رضایت با توجه به شرایط متفاوت است:

- در درگیری های مسلحانه بین المللی که در قلمروی اشغالی رخ نمی دهند، طرف های درگیر نباید خودسرانه از رضایت دادن امتناع کنند؛ خودداری از اعطای رضایت باید بنا به دلایل مستدل باشد به ویژه اگر محرز شود که غیر نظامیان در معرض خطر تلف شدن از گرسنگی هستند و سازمان بشر دوستانه ای که به شکلی بی طرفانه و بی غرضانه اقدام به امداد رسانی می کند می تواند چاره ای برای اصلاح این وضعیت بیندیشد، طرف مورد نظر ملزم به اعطای رضایت است.

• در درگیری های مسلحانه غیر بین المللی نیز قوانین مذکور صدق می کنند. اما کماکان بر سر این موضوع بحث باقی می ماند که اگر امداد برای غیرنظامیانی باشد که در قلمروی تحت کنترل گروه های مسلح غیردولتی هستند، آیا به موافقت دولت حاکم بر سرزمین نیازی خواهد بود یا خیر؟

• در قلمروی اشغالی، قدرت اشغالگر موظف است اطمینان حاصل کند که غذا و امکانات پزشکی در اختیار مردم قرار می گیرد، به ویژه اگر منابع موجود در مناطق اشغالی کافی نباشند. قدرت اشغالگر باید مواد غذایی لازم، تجهیزات پزشکی و سایر اقلام را فراهم کند. اگر امکانات کافی در اختیار همه یا بخشی از مردم ساکن در قلمروی اشغالی قرار نگیرند، قدرت اشغالگر ملزم است با طرح های امدادسانی برای کمک به مردم موافقت کند.

شرایط ارسال امداد بشر دوستانه

مجموعه دوم از قوانین، مربوط به شرایطی هستند که امداد و کمک بشردوستانه باید تحت آن ارسال شود. این قوانین عبارتند از:

• بشر دوستانه بودن، بی طرفانه بودن و تبعیض آمیز نبودن مفاد مندرج در حقوق بین المللی بشردوستانه تنها در مورد کمک هایی صدق می کنند که ماهیت بی طرفانه و انساندوستانه دارند و بدون هرگونه تبعیض انجام می شوند. این امر بالاخص بدان معناست که کمک باید به تمامی افراد نیازمند، بدون در نظر گرفتن اینکه به کدام طرف درگیری تعلق دارند و قطع نظر از مذهب، جنسیت و غیره ارائه شود.

• نظارت و کنترل: طرف هایی که عبور کمکهای امداد را امکان پذیر می کنند، می توانند بر ارسال آن را به ویژه با اتخاذ تمهیدات فنی از جمله مقرراتی برای بازرسی که حاکم بر چنین گذرگاه هایی هستند، نظارت کنند.

حقوق بین المللی بشر دوستانه و حق مداخله بنا به دلایل بشر دوستانه

تا آن جایی که «حق - یا حتی وظیفه - مداخله به منزله توجیه مسلحانه» مداخله بنا به دلایل بشر دوستانه است که این موضوع به حقوق بین المللی بشردوستانه ارتباطی ندارد، بلکه به قوانین مربوط به قانونمندی به کار گرفتن نیروی مسلح در روابط بین المللی ارتباط دارد به عبارت دیگر، مربوط *jus ad bellum* است. مفهوم مسئولیت حمایت به تدریج جایگزین مفهوم حق یا مسئولیت مداخله بنا به دلایل بشردوستانه می شود.

مطالعه کمیته بین المللی صلیب سرخ در خصوص حقوق عرفی که در سال ۲۰۰۵ منتشر شد، قوانین ذیل را در خصوص ارائه کمک های بشر دوستانه تعیین کرده است. این قواعد هم در درگیری های مسلحانه بین المللی و هم در درگیری های مسلحانه غیر بین المللی صدق می کنند:

• **کمک های بشر دوستانه:** پرسنل و اشیاء مورد استفاده برای عملیات امداد بشردوستانه باید مورد احترام و حمایت قرار بگیرند.

• طرف های درگیری باید عبور سریع و بدون ممانعت کمک های بشر دوستانه را - در صورت بی طرفی و توزیع بدون تبعیض - برای غیر نظامیان نیازمند که تحت نظارتشان هستند امکان پذیر و تسهیل کنند.

• طرف های درگیری باید شرایط آزادی عمل به وظایف را توسط پرسنل امدادی فراهم نمایند. تنها در صورت ضرورت نظامی می توان این آزادی عمل آنها را به طور موقت محدود کرد.

برای کسب اطلاعات بیشتر می توانید به کتاب ها و مجلات و سایت های زیر مراجعه نمایید:

- "Overview of international humanitarian law". GSDRC. January ۲۰۱۳. Retrieved August ۲۷, ۲۰۱۹
- The law of armed conflict : an operational approach. Corn, Geoffrey S. New York: Wolters Kluwer Law & Business. ۲۰۱۲
- Law of Armed Conflict Deskbook (PDF). Charlottesville, VA: The United States Army Judge Advocate General's Legal Center and School. ۲۰۱۶
- "Topic Guide Archive". GSDRC. Retrieved August ۲۷, ۲۰۱۹
- Ben-Naphtali, Orna (۲۰۱۱). International Humanitarian Law and International Human Rights Law Oxford University Press
- Carey, John; Dunlap, William (۲۰۰۳). International Humanitarian Law: Origins (International Humanitarian Law) (International Humanitarian Law). Dobbs Ferry, N.Y: Transnational Pub. Gardam, Judith Gail (۱۹۹۹). Humanitarian Law (The Library of Essays in International Law). Ashgate Pub Ltd.
- Fleck, Dieter (۲۰۰۸). The Handbook of International Humanitarian Law. Second Edition. Oxford University Press, USA.
- Forsythe, David P. (۲۰۰۵). The humanitarians: the International Committee of the Red Cross. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Pictet, Jean (۱۹۷۵). Humanitarian law and the protection of war victims. Leyden: Sijthoff.
- Khadduri, Majid (۲۰۰۶). War And Peace in the Law of Islam. New York, NY: Lawbook Exchange.
- Bernhardt, Rudolf (۱۹۹۲). Encyclopedia of public international law. Vol. ۲. Amsterdam: North-Holland.
- Pictet, Jean (۱۹۸۵). Development and Principles of International Law .Dordrecht: Martinus Nijhoff. pp. ۲. ISBN ۹۰-۲۴۷-۳۱۹۹-۲. Archived from the original on February ۲۶, ۲۰۱۴. Retrieved November ۱۱, ۲۰۱۶
- Kalshoven, Frits; Liesbeth Zegveld (March ۲۰۰۱). Constraints on the waging of war: An introduction to international humanitarian law. Geneva: ICRC. p. ۴۰. Archived from the original on October ۸, ۲۰۰۷. Retrieved March ۱۰, ۲۰۰۸.
- ICRCWhat is international humanitarian law? Archived ۲۰۰۷-۰۳-۲۰ at the Wayback Machine
- ^ Stewart, James (June ۳۰, ۲۰۰۳). "Towards a Single Definition of Armed Conflict in International Humanitarian Law". International Review of the Red Cross. ۸۵۰

- "Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field. Geneva, 6 July 1906". International Committee of the Red Cross. Archived from the original on February 22, 2014. Retrieved July 20, 2013.
- Heider, Huma. "International Legal Framework for Humanitarian Action". GSDRC/ DFiD. Retrieved May 13, 2013.
- Fritz Munch, History of the Laws of War, in: R. Bernhardt (ed.), Encyclopedia of Public International Law Volume IV (2000), pp. 1386-8
- Mendis, Chinthaka [Edited by Hemamal Jayawardena] (2007). Application of International Humanitarian Law to United Nations Forces. USA: Zeilan Press.
- Greenwood, Christopher (2008). Fleck, Dieter (ed.). The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts. USA: Oxford University Press.
- Greenwood, Christopher (2008). Fleck, Dieter (ed.). The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts. USA: Oxford University Press.
- McCoubrey, Hilaire (1999). International Humanitarian Law. Aldershot, UK: Ashgate Publishing.
- Hashmi, Sohail H. (2002). Islamic political ethics: civil society, pluralism, and conflict. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- "1949 Geneva Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field". Archived from the original on February 21, 2014
- David P. Forsythe (June 17, 2007). The International Committee of the Red Cross: A Neutral Humanitarian Actor. Routledge.
- "What is the difference between IHL and human rights law?". ICRC. October 30, 2010. {{cite journal}}: Cite journal requires |journal= (help)
- "IHL and human rights law". ICRC. June 27, 2016. {{cite journal}}: Cite journal requires |journal= (help)
- "Grotius, Book 3, Chapter 1:VI". Archived from the original on April 30, 2009. Retrieved February 4, 2009
- The Program for Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, "Brief Primer on IHL," Accessed at IHL.ihlresearch.or Archived 2010-04-19 at the Wayback Machine
- Greenwood, Christopher (2008). Fleck, Dieter (ed.). The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts. USA: Oxford University Press.
- Pictet, Jean (1978). Humanitarian law and the protection of war victims. Leyden: Sijthoff.
- Pictet, Jean (1985). Development and Principles of International Humanitarian Law. Dordrecht: Martinus Nijhoff.
- al-Dawoody, Ahmed (2000). Islamic Law and International Humanitarian Law. Sarajevo: Faculty of Islamic Studies - University in Sarajevo, ICRC
- UNESCO Staff (1997). International Dimensions of Humanitarian Law. Berlin: Springer.
- ICRC. *Human Rights and the ICRC: International Humanitarian Law* . Geneva: ICRC, 1993.
- Mackintosh, Kate. "Beyond the Red Cross: The Protection of Independent Humanitarian Organizations and Their Staff in International Humanitarian Law." *International Review of the Red Cross* 860 (March 2007)
- <https://spherestandards.org/humanitarian-standards/>
- <https://www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-1067.pdf>
- <https://casebook.icrc.org/glossary/fundamental-principles-ihl>
- https://www.icrc.org/sites/default/files/topic/file_plus_list/4046-the_fundamental_principles_of_the_international_red_cross_and_red_crescent_movement.pdf
- <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/0zygtf.htm>
- <https://reliefweb.int/report/world/ocha-message-general-assembly-resolution-46182>

- <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/about-the-icrc-%2011298.htm>
- Swinarski, Christophe, *Études et essais sur le droit International humanitaire et sur les principes de la Croix-Rouge*
- Bartels, Roger. "Timelines, Borderlines and Conflicts: The Historical Evolution of the Legal Divide between International and Non-international Armed Conflicts." *International Review of the Red Cross* 89 (March 2009)
- Carswell, A. J. "Classifying the Conflict: A Soldier's Dilemma." *International Review of the Red Cross* 89 (March 2009)
- Corn, G. S. "Hamdan, Lebanon, and the Regulation of Armed Hostilities: The Need to Recognize a Hybrid Category of Armed Conflict." *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 41, no. 2 (March 2008)
- Crawford, Emily. "Unequal before the Law: The Case for the Elimination of the Distinction between International and Non-international Armed Conflict." *Leiden Journal of International Law* 20, no. 2 (2007)
- Paulus, A., and M. Vashakmadze. "Asymmetrical War and the Notion of Armed Conflict—a Tentative Conceptualization." *International Review of the Red Cross* 89 (March 2009)
- Pejic, Jelena. "Status of Armed Conflicts." In *Perspectives on the ICRC Study on Customary International Humanitarian Law*, edited by Elisabeth Wilmsmurst and Susan Breau, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Schondorf, R. S. "Extra-State Armed Conflicts: Is There a Need for a New Legal Regime?" *New York University Journal of International Law and Politics* 37, no. 1 (2004)
- Sivakumaran, Sandesh. "Re-envisioning the International Law of Internal Armed Conflict." *European Journal of International Law* 22, no. 1 (2011)
- Stewart, James. "Towards a Single Definition of Armed Conflict in International Humanitarian Law: A Critique of Internationalized Armed Conflict." *International Review of the Red Cross* 80 (June 2003)
- "Typology of Armed Conflicts." *International Review of the Red Cross* 89 (March 2009).
- Vité, Sylvain. "Typology of Armed Conflicts in International Humanitarian Law: Legal Concepts and Actual Situations." *International Review of the Red Cross* 89 (March 2009)
- Willmott, Deirdre. "Removing the Distinction between International and Non-international Armed Conflict in the Rome Statute of the International Criminal Court." *Melbourne Journal of International Law* 5, no. 1 (2004)
- Mitchell, Ryan Martínez. "China's participation in the second Hague conference and the concept of equal sovereignty in international law." *Asian Journal of International Law* 11, no. 2 (2011)
- Amnesty International. *Human Rights Are Women's Rights*. London: Amnesty International, 1990.
- Askin, Kelly D., and Doreen M. Koenig, eds. *Women and International Human Rights Law*. Ardsley, NY: Transnational, 2000.
- Durham, Helen, and Katie O'Byrne. "The Dialogue of Difference: Gender Perspectives on International Humanitarian Law." *International Review of the Red Cross* 89 (March 2009)
- Gardam, Judith G. "Women, Human Rights and International Humanitarian Law." *International Review of the Red Cross* 32 (September–October 1998)
- Hampson, Françoise. "Women and Humanitarian Law." In *The Human Rights of Women: International Instruments and African Experiences*, edited by Benedek Wolfgang, Esther M. Kisaakye, and Gerd Oberleitner, 173–209. London: Zed, 2002.
- ICRC. *Addressing the Needs of Women Affected by Armed Conflict: An ICRC Guidance Document*. Geneva: ICRC, 2004. Available at [http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng.nsf/htmlall/p044/\\$File/ICRC_002_044.PDF!Open](http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng.nsf/htmlall/p044/$File/ICRC_002_044.PDF!Open).

- *Women and War* . Geneva: ICRC, 1990.
- *Women Facing War* . Geneva: ICRC, 2001.
- “Women.” *International Review of the Red Cross* 877 (March 2010)
- de Preux (1988). Basic rules of the Geneva Conventions and their Additional Protocols, 2nd edition . Geneva: ICRC. p. 1.
- The Laws of Manu VII.91-92 Archived 2009-05-30 at the Wayback Machine See also, Singh, Nagendra: "Armed conflicts and humanitarian laws of ancient India," in C. Swinarski (1980). Studies and Essays on International Humanitarian Law and Red Cross Principles. The Hague: Kluwer Law International.
- "The Practical Guide to Humanitarian Law: Protected Persons". Médecins Sans Frontières.
- Clapham, Andrew; Gaeta, Paola; Haack, Tom; Priddy, Alice (2014). The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict. Oxford University Press.
- Crawford, Emily; Pert, Alison (2020). International Humanitarian Law. Cambridge University Press.
- Crowe, Jonathan; Weston-Scheuber, Kylie (2013). Principles of International Humanitarian Law. Edward Elgar Publishing.
- Fleck, Dieter (2021). The Handbook of International Humanitarian Law. Oxford University Press.
- Kalshoven, Frits; Zegveld, Liesbeth (2011). Constraints on the Waging of War: An Introduction to International Humanitarian Law. Cambridge University Press.
- Solis, Gary D. (2021). The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War. Cambridge University Press.
- Thürer, Daniel (2011). International Humanitarian Law: Theory, Practice, Context. Martinus Nijhoff Publishers.
- Customary IHL Database, an updated version of customary international humanitarian law study by the International Committee of the Red Cross (ICRC), originally published by Cambridge University Press.
 - "Rules of war (in a nutshell)" — short video (4:43 in length) from the ICRC
 - Treaties, States Parties and Commentaries database from the ICRC
- Official website of the Rule of Law in Armed Conflicts Project, an initiative of the Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights
- Research Guide: International Humanitarian Law Archived April 12, 2017, at the Wayback Machine, from the Peace Palace Library